

Tunturi-Lapin ympäristöterveydenhuollon lausunto elintarvikelakiesityksestä sekä terveydensuojelulain muuttamisesta

Elintarvike-alan toimijan luotettavuuden arviointi lisää merkittävästi valvontaviranomaisen sekä tietojen luovuttavan tahon työtä. Elintarvikeviranomaisen pääasiallinen tehtävä on valvoa elintarviketurvallisuutta, eikä torjua harmaata taloutta. Toimijan luotettavuuden arviointi purisi tehokkaimmin toimijoihin, jotka ovat tunnettuja ja toimineet elintarvikealan yrittäjinä pitkään. Sen sijaan usein merkittävällä viiveellä mm. elintarvikehuoneistoilmoitusvelvollisuudestaan huolehtivat toimijat (esim. etniset ravintolat), eivät tule tällä menettelyllä luotettavuuden arvioinnin piiriin ennen toiminnan aloittamista, eivätkä usein toiminnan aikanakaan, koska toiminta-aika yhdessä paikassa on usein hyvin lyhyt. Mikäli luotettavuuden arviointi tulee nykymuodossaan elintarvikelainsäädäntöön, tarvitaan ohjeistusta sen soveltamisesta. Arvioidaanko lähtökohtaisesti kaikki toimijat, epäilyn perusteella, missä tilanteessa? Jos elinkeinon harjoittamisen jatkaminen on vaakalaudalla, arveluttaa miten varmistetaan toimijoiden tasapuolinen kohtelu.

Lakiesityksessä esitetään myös elintarvikevalvonnan oma-aloitteista valvontakohteita koskevien tietojen luovuttamisesta muille viranomaisille. Esitetyt tiedot koskisivat asioita, jotka eivät sisälly nykymuotoisiin elintarvikevalvonnan tarkastuksiin, eikä niitä yleensä havainnoida muutenkaan.

Lasiesityksen mukainen ante mortem-tarkastusten teko on varmasti toimiva ja joustava ratkaisu. Myös teurastamoiden yhteydessä olevien laitosten (poislukien leikkaamoiden) valvonnan siirtyminen maakunnalle on hyvä ratkaisu. Tällä hetkellä elintarvikevalvonnan niissä tekee tarkastuseläinlääkäri ja monesti heidän työaika kuluu pääosin lihantarkastukseen jolloin laitosvalvonnalle ei jää niinkään resursseja.

Lakiesitys pitää sisällään omavalvontasuunnitelmasta luopumisen ja tilalle esitetään erilaisia laadunvarmistusjärjestelmiä. Laadunvarmistusjärjestelmällä ehkä haetaan ISO yms sertifikaatteja mitä isoilla yrityksillä voi olla. Alueellamme niitä on hyvin pienellä osalla toimijoita, eikä pienemmillä toimijoilla lainkaan. Tämä lisäisi tarkastajien työmäärää, kun joka paikassa olisi erilaisia järjestelmiä ja niihin perehtyminen vaatii aikaa ja lähtökohtaisesti niiden riittävyys kyseiseen toimintaan nähdessä tulee harkita. Omavalvontasuunnitelma on ollut myös hyvä työkalu yrityksille, joissa on usein vaihtuvaa henkilökuntaa sekä sesonkityöntekijöitä. Suunnitelma on usein kirjoitettu ikään kuin työohjeeksi ja toimii uuden työntekijän perehdytysasiakirjana. Esitetty muutos toteutuessaan vaikuttaisi todennäköisesti myös OIVA-tarkastusten sisältöön, koska nyt tarkastukset ovat suurelta osin omavalvonnan toteutumisen tarkastamista.

Lakiesityksessä annetaan toimijalle oikeus saada uusintatarkastus, mikäli tarkastuksen arvosanaksi on tullut B. Uusintatarkastuksesta saisi periä taksan mukaisen normaalin tarkastuksen maksun. Pohjois-Suomen ja eritoten Lapin etäisyyksillä tarkastusmatkat joudutaan nykyiselläänkin suunnittelemaan tarkoin etukäteen, jotta vältytään turhilta ajoilta ja tarkastusmatkat ovat tehokkaita eli saman päivän aikana tehdään useampi tarkastus. Lakiesityksen mukaiset uusintatarkastuskäynnit lisäävät matkoihin käytettävää aikaa ja erityisesti maakuntahallinnon myötä kun toimintaa keskitetään. OIVA-järjestelmän tultua käyttöön, toimijoille viestitettiin selkeästi, että B-arvosana on hyvä, eikä sen parempaan ole välttämättä edes tarpeen pyrkiä. Tiedossamme ei ole, että arvosanoilla olisi yksittäisen yrityksen asiakasvirtaan suurta merkitystä. Valvontaa tulisi kuitenkin tehdä riskiperusteisesti ja B-arvosanan saaneet paikat eivät ole iso riski elintarviketurvallisuudelle. Lakiluonnoksen johdannossa todettiin, että resurssit elintarvikevalvonnassa on riittämättömät. Vähä resursseja ei tulisi käyttää elintarviketurvallisuutta ajatellen ”hyödyttömään” valvontaan.

Ensisaapumistoiminnan valvontaan esitetyt muutokset ovat erittäin hyviä, koska paikalliset valvontaviranomaiset ovat pääosin hoitaneet valvonnan tähänkin asti, mutta muusta valvonnasta erillään.

Valvontamaksuilla on esityksen mukaan tarkoitus kattaa valvonnan lisäksi myös neuvonnasta ja ohjauksesta syntyvät kulut. Esitys on mielestämme ristiriidassa mm. hallintolain 8 §:n kanssa, jossa todetaan, että ”viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta.” Elintarvikevalvonnassa neuvontaa ja ohjausta mm. tarkastusten yhteydessä tarvitsevat eniten ne toimijat, joiden omasta toiminnasta johtuen toiminnan riskit ovat korkeat. Uudet alalle tulevat toimijat tarvitsevat neuvontaa toiminnan alussa mm. laitoshakemuksen täyttämiseksi. Suurin osa toimijoista on kuitenkin alansa ammattilaisia, joiden neuvonnan tarve on erittäin vähäinen, mutta joutuvat vuosimaksun myötä kustantamaan muiden neuvonnan.

Vuosimaksut on esityksen mukaan luokiteltu Eviran riskiluokituksen mukaan. Evira on järjestämässään koulutuksissa painottanut toimintaan perustuvan riskiluokituksen lisäksi myös paikallistuntemusta ja sen vaikutusta riskinarviointiin. Tämän lisäksi Eviran ohjeistuksen mukaan monta peräkkäistä A-arvosanaa saanut yritys ”palkitaan” harvennetulla valvonnalla. Suoriteperusteisessa järjestelmässä tämä kannustaa toimijoita parempaan elintarviketurvallisuuteen kun samalla valvontataakka tarkastusmaksuineen pienenee.

Esityksen mukaan elintarvikealan toimijat, joihin ei riskiluokituksen mukaan kohdistu valvontaa joka vuosi, hyötyisivät saamalla neuvontaa toimintansa tueksi. Näissä kohteissa neuvonnan tarve on erittäin vähäinen ja riskit vähäiset, koska toiminta ei useinkaan sisällä kylmäsäilytystä eikä elintarvikehuoneistossa käsitellä tai varastoida helposti pilaantuvia (ja pakkaamattomia) elintarvikkeita. Toiminta ei usein edes edellytä työntekijöiltä hygieniapassia.

Lapissa on vuosia kehitetty luonnontuotteiden, kalan ja poronlihan pienjalostustoimintaa. Syntyneet yritykset, mm. liha- ja kala-alan laitokset, ovat pieniä ja usein toimivat osa-vuotisesti. Näiden laitosten osalta vuosimaksut ovat kohtuuttomia valvonta- ja neuvontatarpeeseen nähden. Vuosimaksu voisi olla porrastettu, jolloin se ilmoituksen käsittelyvuonna/laitoksen hyväksymisvuonna olisi suurempi, kattaen ilmoituksen käsittelyn/hakemuksen hyväksymismenettelyn, mutta pienenisi sen jälkeen. Maksuissa tulisi huomioida myös osa-vuotinen toiminta eli tulisi olla jonkinlainen kohtuullistamismahdollisuus. Huomattavaa on myös, että näillä toimialoilla, (poronlihan, kalan ja keruutuotteiden jalostus), on toimialan sisällä järjestetty neuvontaa, ohjausta ja koulutusta, johon valvontaviranomaisella ei ole ollut resursseja.

Lapin erityispiirteenä voisi mainita poronlihan myynnin parissa toimivat toimijat, jotka valvontarekisterin ulkopuolella (ja valvonnan ulottumattomissa) harjoittavat (laitonta) lihanleikkuuta ja suoramyyntiä, myös etämyyntinä. Valvontakustannusten noustessa lainkuuliaisten rekisterissä olevien suoramyymien ja lihamyynnissä ”vähäistä, paikallista, rajoitettua” –periaattein toimivien poromiesten sekä rekisterin ulkopuolella toimivien välillä eriarvoisuus lisääntyy. Nykyresursseilla ja -keinoilla ei ole ollut juurikaan mahdollisuuksia paimentaa rekisterin ulkopuolella toimivia poronlihan myyjiä valvonnan piiriin. Tilanne on valvontaviranomaisen näkökulmasta jo nykyisellään kiusallinen. Käytännössä, jos lainkuuliaisille ruvetaan lähettämään vuosittain säännöllisesti lasku, on keksittävä keino ajaa puskipää kauppa käyvät näkösillemme.

Terveydensuojelulain mukaisen valvonnan vuosimaksujen epäkohta tulee jatkossakin olemaan erittäin runsas suunnittelematon valvonta, mm. sisäilmaongelmiin liittyen. Terveydensuojelulain mukaisissa kohteissa on myös runsaasti toimijoiden vaihtuvuutta, eivätkä kaikki toimijat edelleenkään tiedosta ilmoitusvelvollisuuttaan (mm. kauneusalan toimijat) ja voivat pahimmillaan toimia useita vuosia ennen valvonnan piiriin tulemistaan. Tällöin järjestelmän maksajiksi joutuvat tunnolliset toimijat.

Vuosimaksujärjestelmä tupakkalain osalta toimii paremmin, koska kaikki tupakkatuotteita myyvät toimijat myyntiluvan hakevat voidakseen hankkia myyntituotteita tukusta ja kaikki vuosimaksuvelvolliset ovat täten valvontaviranomaisen tiedossa. Kaikilla ympäristöterveydenhuollon valvontasektoreilla toimijoiden ilmoitus toiminnan lopettamisesta jää usein tekemättä, mikä hankaloittaa huomattavasti kohderekisterin pitämistä ajan tasalla. Kun vuosimaksuja lähetetään toimijoille, jotka ovat toimintansa jo lopettaneet, työllistää laskujen selvittelyminen toimistohenkilökuntaa kohtuuttoman paljon ja nyt esitettyjen vuosimaksujen voi olettaa lisäävän työtä entisestään.

Outi Romakkaniemi
ympäristöterveyspäällikkö

